

Aleviler Nerede?*

Besim Can ZIRH

Birikim 267, (2011), s. 64-72.

Bir kez daha siyasal imkanlarıyla malül Aleviler'in son Genel Seçimi üzerine.

Tarihimizin en önemli genel seçimlerinden birini henüz geride bıraktık. Meclis yirmidördüncü yasama dönemine oylarını iktidarının dokuzuncu yılında artırmayı başaran Tayyip Erdoğan'ın karizmatik liderliğinde kurulacak bir hükümetle girecek. AKP 2007 yılında 'demokratik açılımlar' başlığıyla kapısı aralanan dönüşüm sürecini köklü bir anayasa değişikliğiyle sonuçlandırmak konusunda kararlı gözüküyor. Hemen her kesimin kendi mağduriyeti üzerinden yeni bir anayasaya ihtiyaç konusunda ortaklaşmış olması bu eğilimi destekler toplumsal bir taban oluşturuyor. Diğer yandan, seçimle birlikte ortaya çıkan tabloya baktığımızda memleketi 12 Eylül Referandum'una sürükleyen siyasal krizin tekrarlanmayacağını düşünmek mümkün. Bir arkadaşım ortaya çıkan aritmetiği şöyle betimledi "*CHP AKP'nin yarısı, MHP CHP'nin yarısı, BDP de MHP'nin, yaklaşık olarak.*" Meclis'in böylesi bir matruşka dengesinde nasıl çalışacağı kuşkusuz önemli bir soru. Fakat, açıktır ki kutsal sandık hepimize derdin ve dermanın kaynağı olarak siyasal uzlaşmayı işaret ediyor. Tek bir parti ana omurgasında memleketteki önemli hemen tüm toplumsal kesimlerin temsiliyete kavuştuğu Meclis çatısı yeni dönemde kendisine beklenen 'kurucu' rolü taşımakta zorluk çekmeyecek gibi gözüküyor.

Fakat, bu tabloda bir eksiklik var. Alevilerin adı bu son süreçteki siyasal görünürlüğü Erdoğan'ın Kılıçdaroğlu'nun kökenine işaret etmek üzerine hemen her mitinge kullandığı ifadelerle sınırlı kaldı. Oysa, bu seçimlerin Aleviler açısından büyük bir önemi vardı. Alevi Uyanışı'nın başından bu yana Alevilerin sorunları çerçevesinde siyaset yapmış bir isim olarak Almanya Alevi Federasyonu (AABF) ve Avrupa Alevi Konfederasyonu (ABF) başkanı Turgut Öker seçim yarışına İstanbul 1. Bölge'den bağımsız aday olarak katılmıştı. Fakat, Alevilerin saygı duyduğu kimi kişi ve kurumların açık olarak destek verdiği, kısıtlı imkanlar içinde yoğun bir şekilde yürütülen "Meclis'e Can Gelecek" kampanyası seçimde kimsenin beklemediği kadar düşük bir destek bulabildi. Bu tablo karşısında Alevilerin yukarıda betimlenen matruşka dengesinde nerede durdukları sorusu önem kazanıyor.

AKP iktidarı döneminde siyaseten güçsüzleşen, CHP'yle yaşadıkları hayal kırıklığı derinleşen Alevilerin siyasete nasıl katılacağı sorusu son on yıldır ciddi

* Besim Can ZIRH, UCL – Antropoloji Doktora Öğrencisi, ODTÜ – Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi. besimcan_info@yahoo.co.uk

bir gündem oluşturmuyordu. Bu dönem içerisinde Ergenekon Davası, Açılımlar, Kılıçdaroğlu'nun CHP Genel Başkanlığı gibi tansiyonu yüksek hadiselerle geçiren Alevi Hareketi 2007 yılından bu yana "siyasete müdahale edeceğiz" şiarıyla, bu seçimler de dahil olmak üzere üç kez CHP'ye yaklaşmış fakat tüm girişimleri Alevi tabanı rahatsız eder bir şekilde sonuçsuz kalmıştı. Doktora araştırmaları sürecinde yaşanan bu gelişmelerin Alevilerin penceresinden izleme şansım oldu. Bu yazıda Türkiye'de siyasi imkanlarıyla malul yegane toplumsal kesim olarak gördüğüm Alevilerin siyasal sahipsizliği, son seçim sürecine gelene değin neler yaşadıklarına dair kısa bir panoroma çerçevesinde bağımsız adaylığın kendileri için ne anlama geldiğine dair bazı gözlem ve düşüncelerimi aktarmak isterim.

2011 Genel Seçimleri'ne gelen süreç: Alevi sahipsizliğinin siyasallaşması.

1919 tarihinde Mustafa Kemal'in Hacı Bektaş Dergahı'na yaptığı ziyaretten bu yana Aleviler gerek nüfuslarına koşut bir seçmen kitlesi gerekse de cumhuriyetçi laikliğine doğal eğilimi olan toplumsal bir kesim olarak Türkiye'deki siyasi kamplaşma ve mücadeleler açısından göz ardı edilemez siyasal bir imkan oluşturmuştur. Fakat, bu imkanın hangi kanallarla siyasete tahvil edilebileceğinin çok tanımlı olması nedeniyle Aleviler açısından CHP'nin siyasal vesayetinde bir mahzura dönüşür. Aleviler bu imkandan kendi sorun ve talepleri açısından bir fayda elde edemediği gibi dönemsel olarak kendileri üzerinden gelişen siyasi projelerle mağdur olmuşlardır.¹ Bu anlamda, Türkiye'de Aleviler siyasal imkanlarıyla malul bir topluluktur.

Siyaseten sahipsizlik meselesine bir parça yakından baktığımızda buradaki maluliyeti sadece Alevilerden kaynaklanan bir sorun olarak görmek mümkün değil. Aleviler, 1960'larda yaşanan ilk Alevi Uyanışı'ndan 1995 Gazi Olaylarına kadar 'görünür' olmaya her yaklaştıklarında maruz kaldıkları şiddet karşısında siyasal vasileri olarak gördükleri CHP (laik cumhuriyetçilik) tarafından sahipsiz bırakıldıklarına dair güçlü bir hissiyat beslerler. 1973'den 1980'e kadar iki dönem CHP Erzincan milletvekilliği yapan Nurettin Karsu'nun görüşmemizde anlattığı bir anısını bu sahipsizliği açık bir biçimde betimliyordu. 1978 Maraş olayları başladığında ısrarcı talepleri sonucunda Ecevit'le görüşebilen Karsu yaşananların vahametini izah ettikten sonra Alevilerin desteklediği bir lider olarak Ecevit'in harekete geçmesini ister. Ecevit'in tepkisi kısa olur: "*Ama Karsu sizinkilerde de silah varmış.*" Maraş'ta yaşananlar karşısında yeterince bilgi sahibi olunmadığı için mesafeli olmak bir yana Karsu'nun inanç kimliği üzerinden aynı parti içinde çizilen sizlik-bizlik çizgisi kuşkusuz manidardır.

¹ 1930'ların başında Dersim'de "sosyolojik tetkikler" yapan Tankut'un bir gözlemi bu durumu anlamak açısından önemli buluyorum: "Cumhuriyetçilik onlara aykırı gelmez. Milliyetçilik anlayışları henüz olgun değildir. Fakat anlatmak müşkül olmaz. Devletçilik insiyak olarak mevcuttur. Fakat onların devletçiliği bir nevi tekke sosyalizmidir. (Komönistlik bu zümreye bu yolla girebilir)" (2000: 110), Zazalar Üzerine Sosyolojik Tetkikler, Kalan Yayınları.

1980 Darbesi sonrası bu sahipsizlik hissiyatı Türkiye kamusal ve siyasal yaşamının Türk-İslam Sentezi'ne göre yeniden tanımlanmasıyla güçlenir. Aleviler yükselmekte olan siyasal İslam ve Kürt Hareketi gölgesinde ağır bir 'görünmezlik' hali içinde suskunlaşır. *Nokta Dergisi*'nin 27 Eylül 1987 tarihli sayısı "Alevilik tarihe karışıyor: dinsel, kültürel ve politik bir yokoluşun öyküsü" gibi oldukça manidar bir kapakla çıkar. Hamburg'da düzenlenen Birinci Alevi Kültür Haftası için kaleme alınan bildirinin Mayıs 1990 tarihinde *Cumhuriyet* Gazetesi'nde yayınlanması bu nedenle tarihi bir dönemeçtir. Sonrasında "Alevilik Bildirgesi" olarak anılan bu metinle birlikte Aleviler tarihte ilk defa müstakil bir inanç-kültür topluluğu olarak sorun ve taleplerini bir hak mücadelesi çerçevesinde dile getirmiş olurlar. *Nokta Dergisi*'nin aynı ay içinde yayınlanan sayısının kapağı üç yıl aradan sonra şu şekilde seslenir: "*Alevilik: Sessizlik Sona Eriyor, Aleviler inanç özgürlüğü istiyor.*" Bu nedenle, 1993 Sivas Aleviler açısından 'görünür' olma çabalarına gösterilen bir tepki ve bu olaylar karşısında bir kez daha yalnız bırakılmış olmaları nedeniyle önemli bir toplumsal travma olarak yaşanır.

Sivas sonrasında Alevilerin siyasi sahipsizliğini derinleştiren hadiseler birbiri ardına gelmiştir. Öncelikle, 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri'nde beklenmedik bir başarı gösteren Refah Partisi'nin İstanbul Belediye Başkanı Tayyip Erdoğan'ın Karacaahmet Sultan Dergahı'nın ek binasını kaçak olduğu gerekçesiyle yıkmaya kalkışması Aleviler açısından korkularını besleyen önemli bir hadisedir. Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın 1996 yılında patlak veren Susurluk Skandalı ertesi düzenlenen "bir dakika aydınlık" eylemlerini Alevileri işaret eder "mum söndü oynuyorlar" küçük düşürücü ifadesiyle yorumlaması bu korkuyu derinleştiren bir diğer vakadır. Bir yandan RP'nin siyasal İslamcılığı diğer yandan DYP'nin keskin milliyetçiliği gölgesinde kurumsallaşmaya çalışan Alevi Hareketi 28 Şubat Süreci'nde bir başka sıkışma arasında kalır. 18 Nisan 1999 Genel Seçimleri'nde Alevilerin Karaoğlan'ı ile Maraş ve Çorum'dan tanıdıkları MHP koalisyonunu içine sindirmekte en çok zorlanan kesimlerin başında Aleviler gelir. 1990'ları bir çoklarımız gibi ağır bir tedirginlikle yaşayan Aleviler bu dönemde Türkiye'deki örgütlülüğü tamamlamaya yönelir. 1995 yılında Avrupa ve Türkiye'deki örgütlerin ortak bir projesi olarak girişilen ve büyük bir hüsrarla sonuçlanan Demokratik Barış Hareketi dışında sorun ve taleplerinin siyasi alanda 'görünür' olması konusunda önemli bir gelişme yaşanmaz.

2002 Genel Seçimleri'nde "dergah yıkan Belediye Başkanı" olarak anılan Erdoğan'ın liderliğindeki AKP yeni bir dönemin kapısını aralamış oldu. Türkiye'nin önemli bir dönemecin eşiğinde olduğu 2001 yazında Ruşen Çakır ve İhsan Yılmaz hazırladıkları bir yazı-dizisiyle Alevilerin siyaseten sahipsizliğine çeşitli pencerelerden bakıyordu.² Aleviler arasında bir birlik olmadığı gibi çeşitli

² 14 - 21.08.2001, *Milliyet*.

kurumlar arasında çekişmeler vardı, CHP'ye verdikleri destek dertlerine derman olamamıştı, AKP'nin kendilerini temsil edebileceğine inanmıyorlardı, siyasi kurumlardan uzaklaşmış ve Meclis'teki temsil yetleri sekiz milletvekiliyle sınırlı kalmıştı, 28 Şubat'ın faturası yargı ve ordu içinde örgütlü Aleviler söylemiyle kendilerine kesilmek üzereydi, yıllardır dile getirdikleri talepler konusunda hiç bir adım atılmadığı gibi dönemin Diyanet Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, "Cemevine cami işlevi kazandırmak milletimizin birliğine darbe vurur" sözleriyle devletin Aleviliğe ve taleplerine bakışını bir kez daha hatırlatmıştı.

Bu kaygılarla girilen 2000'lerin ilk yarısı Avrupa ve Türkiye'deki Alevi Hareketi açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olur. Almanya özelinde Avrupa'da görünürlüğünü sağlamlaştıran AABK Aleviliğin resmi olarak tanınmasında önemli başarılar kazanır. Türkiye'de ise Hareket ise doğal sınırlarına ulaşmıştı. 1990'ların ikinci yarısında Alevilerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerde cemevleri yapılması 'görünürlük stratejisi' çerçevesinde araçsallaştırılmış ve Avrupa'da gerçekleştirilen "Bir tuğla da sen koy" kampanyalarıyla desteklenmişti. Diğer yandan bu çalışmalar yürütülürken en önemli mücadele alanı Dernekler Kanunu'nun "din ve mezhep ayrımı"na dayalı dernekleşmeyi yasaklayan 5 Maddesinin keyfi uygulanması olmuştu. Aleviler cemevi kuruyor ama 'cemevi' tabelası asamıyordu. 2000'lerin ortasına doğru bir yandan bu yasal engel kalkarken diğer yandan da Alevilerin yaşadığı hemen tüm önemli il ve ilçelerde cemevleri vasıtasıyla 'görünürlük' kazanılmış, 'Alevi' kimliği kamusal mekanın bir parçası haline gelmişti. Dolayısıyla, 1990'ların önemli bir mücadele alanı olan cemevleri 2000'lere gelindiğinde kazanılan haklarla misyonunu tamamlamış oluyordu.

2004 yılı 'görünürlük' konusunda önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıl oldu. *Seher Vakti* isimli bir dizide saz çalınan, deyiş söylenen, semah dönülen bir Aşure etkinliği mizanseninde seslendirilen kısa replik bu dönemi özetliyordu: "Eski köye yeni adetler geldi Sabahat, sen böylesini görmedim, eskiden kapalıydık kendimizi göstermemeye çabalardık, şimdi açıldık gizlimiz saklımız kalmadı artık." Geride bıraktığımız seçimlerde İstanbul 3. Bölgeden seçilen Sabahat Akkiraz ilk kez bu dönemde ulusal bir televizyon kanalında ana haber bültenine konuk olmuştu. AABK Avrupa Parlemantosunda Avrupa'nın 10 ülkesinde örgütlü Alevi Federasyonları ve Türkiye'den ABF katılımıyla bir basın açıklaması düzenleyerek "AB Yolunda Demokratikleşen Bir Türkiye'ye Evet" sloganı çerçevesinde bir yıl sürecek siyasal bir kampanya başlatmış ve yılın sonunda yayınlanan AB İlerleme Raporu'nda Aleviler ilk defa "Sünni olmayan Müslüman azınlık" olarak tanınmıştı.

Alevilerin yükselen 'görünürlüğüne' rağmen siyasi talepler konusunda bir temsiliyet mümkün olmuyordu. Buradaki temsiliyetten anlaşılan mücadeleyi veren örgütlülüğün işaret ettiği adayların siyaset sahnesine çıkmasıydı. Aksi halde, kazanılan haklar Alevileri temsil etme iddiasındaki başka siyasi vasilerin

hanesine yazılacak, bu durum ise taleplerin şekillendirilmesi konusundaki gerekçeleri silikleştirerek örgütlülüğü zayıflatacaktı. Alevi Hareketi ortaya çıktığından bu yana Aleviliğin tanımlanması konusunda inisiyatifi elinde tutabilmek için önemli bir mücadele yürütmüş ve kendi müstakillliğini ancak bu şekilde tesis edebilmişti. Böylesi bir zayıflama kaçınılmaz olarak bu kazanımın aşınmasını beraberinde getirecekti. AABF'nin 25 Şubat 2006 tarihinde Köln'deki genel merkezinde düzenlediği 10. Genel Kurul gelenekselleşmiş biçimiyle Türkiye ve Avrupa'daki Alevi Hareketi temsilcilerinin bir buluşması olarak gerçekleşti. Almanya'dan 20 bin üyeyi temsilen katılan 249 delegenin yanısıra Türkiye'den ABF ve Avrupa'nın altı ülkesinden gelen federasyon başkanlarının misafir olarak katıldığı GK'da yeniden başkan seçilen Turgut Öker yaptığı teşekkür konuşmasında şunları söylüyordu:

“Alevi Hareketi'nin yeri, Türkiyenin aydınlık güçlerinin, ilericilerinin, demokratlarının, devrimcilerinin, bir bütün olarak demokrasi güçlerinin yanındır. Gerek Alevilerin sorunlarının, gerekse de diğer sorunların çözümü, hiç bir ayırım yapmadan, demokrasi güçlerinin yanyana gelmesinden siyasal sürece müdahale etmesinden geçmektedir. Sorunlarımızın çözümü için Alevi hareketi siyasal sürece müdahil olarak katılacaktır.”³

Bu tarihi toplantıda yukarıda işaret edilen örgütsel zayıflama tehlikesine karşın “siyasete müdahale” olarak anılan yeni bir yönelim ortaya çıkmış ve Türkiye'de bu konuda çalışmalar yapılması üzerine karar alınmıştı.

2007 yılına gelindiğinde Cumhurbaşkanlığı ve 22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri süreçlerinde Aleviler yeni bir siyasallaşma yaşadı. Öncelikle Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığı adaylığına karşın düzenlenen Cumhuriyet Mitingleri,⁴ Kürşat Bumin'in işaret ettiği gibi, Alevilerin AKP'den duydukları rahatsızlığı dile getirebildikleri siyasal bir olanak oldu.⁵ Söz gelimi, bu mitinglerle örgütsel hiç bir ilişkisi olmamasına karşın ABF bir bileşeni olan HBVKD'nin Mersin şubesi Çağlayan Mitingi'nin hemen bir gün öncesinde “*Laik Demokratik bir türkiye için Güçlerimizi Birleştirelim*” mitingi düzenleyerek yaşanan siyasallaşmaya bölgesel bir destek sunmuştu. Öker'in temsil ettiği AABF çizgisi mitinglere olan bu eğilimi eleştirerek Alevi örgütlerinin ayağını ulusalcılığa basan bu etkinliklerden uzak durması gerektiğini söyledi. Bu tansiyonu mercek altına alan *Aksiyon Dergisi* herkesin çekindiği soruyu taraflarına yöneltti “*Alevi oyları sağa mı yöneldi?*”⁶ Alevilerin bir temsiliyet sorunu vardı, CHP'yi neredeyse koşulsuz destekliyor ama beklentileri karşılanmıyordu. Bu durumda AKP ve MHP'nin değişen

³ Necdet Saraç “Alevilerde yeni dönem” 03.03.2006, *Birgün*.

⁴ Miting tarihleri: Anıtkabir (Ankara - 14.04.2007), Çağlayan (İstanbul - 29.04.2007) ve Gündoğdu (İzmir - 13.07.2007)

⁵ Kürşat Bumin, “İlk izlenimler,” 29.04.2007 ve “İkinci gün izlenimlerim” 30.04.2007 - *Yenişafak*.

⁶ İbrahim Doğan, “Alevi oyları sağa mı yöneldi?” 28.05.2007 - *Aksiyon*.

yaklaşımı belki de Aleviler için bir seçenek olacaktı. Tam bu dönemde düzenlenen Onunüçüncü Abant Platformu “*Tarihi, Kültürel, Folklorik ve Aktüel Boyutlarıyla Alevilik*” başlığıyla Alevi meselesine odaklanarak yaklaşmakta olan açılım sürecinin işaret vermiş oldu.

22 Temmuz 2007 seçimleri sürecinde Alevilerin yaşadığı siyasallaşmaya koşut olarak Hareket CHP yönetimiyle ilişkiye geçmiş, yaklaşmakta olan seçimde aday adaylığı konusunda kamuoyuna yansımaya görüşmeler yapmış, AABF yönetiminde söz sahibi olan dört önemli isim Türkiye’ye kesin dönüş yaparak bu görüşmelere katılmış ama sonuç Aleviler açısından yine bir hayal kırıklığıyla olmuştu. Alevi Hareketi’nin işaret ettiği hiç bir isim listelerde yer bulamamıştı. Öker AABF’den Türkiye’ye gidenlerin bireysel kararlarıyla hareket ettiklerini açıklayarak bir anlamda Avrupa’daki örgütlenmeyle ilişkilerini kesmişti.

27 Nisan e-muhtırası gölgesinde girilen seçimden AKP güçlenerek çıktı. Alevi Hareketi CHP ile bu sıkıntıyı yaşarken 1990’ların başında akademik kimliğiyle öne çıkan bir isim olan Reha Çamuroğlu AKP listesinden İstanbul milletvekili olarak Meclis’e girdi ve bir anlamda Alevilerle ilişkilerden sorumlu koordinatör tayin edildi. Harekete mesafesiyle bilinen Çamuroğlu’nun örgütlerden destek görmeyeceği bekleniyordu. Fakat, kendisinin milletvekili olarak Abdal Musa Vakfı adıyla yeni bir Alevi dernekleşmesine yönelmesi büyük tepki topladı. 11 Ocak 2008 tarihinde Bilkent Otelinde düzenlenen ve Erdoğan’ın ilk defa böylesi bir teveccüh göstereceği “Muharrem İftarı” bu tepkiyi bir fevrana dönüştürdü. Aleviler kendi inançlarını Refah Partisi’nin yükselişte olduğu dönemde uzaktan ürkerek izledikleri bir mizahsenin içinde görmek istemiyordu. 1993 Sivas’dan bu yana bir ilk yaşandı ve ABF’nin yanında CEM ve Dünya Ehl-i Beyt Vakıfları gibi Aleviliği geleneksel çerçeveden gören kurumlar da iftara katılmıyarak açılımı boykot etti.⁷ Fakat, açılımlara karşı gösterilen bu ortak tavır uzun soluklu olamadı. Aynı yıl Kültür Bakanlığı aracılığıyla CEM Vakfı’na üye bir grup dede hizmete mahsus gri pasaportlarla Almanya ve Viyana’ya gönderildi. Bu da bir ilkti ve böylece Diyanet’e hanel getirilmeden, bir ara çözümlerle Alevilerin inanç önderleri devlet tarafından inanç ritüellerini gerçekleştirmek üzere desteklenmiş oldu.

Tüm bu çalışmalar Alevi Hareketi açısından “asimilasyon” çabası olarak yorumlandı. “*Dün Alevileri katlediyorlardı bugün Aleviliği katlediyorlar*” gibi keskin bir sloganla kitlelere taşındı. Yol TV aracılığıyla “Sivas’a sahip çık” kampanyası yürütülerek Aleviler Sivas’a, her yıl düzenlenen yürüyüşe katılmaya çağrıldı. 2007 yılında 5 bin ile sınırlı kalan katılım beklenmedik bir biçimde 2008 yılında 50 bin kişiye ulaştı. Bu eğilim Hacı Bektaş Şenlikleri’ne de yansdı. 2004 yılında Belediye Başkanı olarak seçilen emekli Tuğ General Selmanpakoğlu Alevi

⁷ Yıldız Yazıcıoğlu, 8 Ocak 2008 – *Milliyet*.

örgütlerinin kutlamaların düzenlenmesinde etkin olmasının önüne geçmişti. Bu tutumu protesto etmek için 2005 yılından itibaren şenlikleri boykot eden Hareket, 2008 yılında ilçeye geri gelmiş ve “alternatif şenlikler” ile gövde gösterisi yapmıştı. Resmi Açılış’ta Cumhurbaşkanı Gül’ün seslenecek olması ve eski Adalet Bakanı Seyfi Oktay’ın konuşmasına izin verilmemesi protesto edilmişti. Bu siyasallaşmaya koşut olarak “siyasete müdahale” çizgisini belirginleştiren ABF 9 Kasım 2008 tarihinde Ankara Sıhhiye Meydanı’nda taleplerine duyarsız kalınmasına karşın “Eşit Yurttaşlık Hakkı” için geniş katılımlı bir miting düzenledi. İzzettin Doğan ve Reha Çamuroğlu’nun ağır bir biçimde eleştirdiği ilk defa bu kapsamda düzenlenen mitinge katılım beklenenden yüksek oldu. ABF Başkanı Balkız’ın ifadesiyle Alevilerin dilekçe devri bitmiş sokak eylemleri devri başlamıştı.⁸

2009 yılında Türkiye 29 Mart Yerel Seçimleri’ne odaklanmıştı. ABF 20 Şubat tarihinde İstanbul’da bir “Dayanışma Gecesi” düzenleyerek bileşenleri ve dost çevrelere CHP’yle yaptıkları görüşmeler konusunda bilgi verdi. ABF kefil oldukları bazı isimlerin Aleviler açısından önemli buldukları yerellerden aday gösterilmesi istenmiş ama çabalar yine sonuçsuz kalmıştı. Balkız konuşmasında temel taleplerini tek tek sıralayarak CHP’nin bu konularda bir girişimi olmadığına ediyordu. İstanbul’da Kılıdaroğlu, Ankara’da Karayalçın ve İzmir’de Kocaoğlu’nu destekleyeceklerini açıklamakla birlikte CHP’nin mevcut tutumuyla yaşadıkları sorunu aşmak üzere bir çözüm arayışı içinde olduklarını duyurdu. Bir süredir fısıltıyla konuşulan Alevilerin omurgasında çeşitli sol-sosyalist parti, demokratik kitle örgütü ve sendikalar ortaklığında “Çatı Partisi” girişimi söylentileri ilk defa açıktan ifade edilmiş oldu.⁹ AKP seçimlerden yüzde kırka yazkın bir oyla zaferle çıkmış, Kılıdaroğlu ve Karayalçın gibi iki güçlü adaya karşın Ankara ve İstanbul’u yine kazanmıştı.

2009 yılının hemen başında ABF “Eşit Yurttaşlık Hakkı için Taleplerimiz ve Çözüm Önerilerimiz” başlıklı bir rapor yayınladı. Bu çalışmayı AKD ve HBVKV ortaklaşa hazırladıkları “Alevi Çalıştayı: Değerlendirme ve Öneri Raporu” takip etti. Temmuz ayı içerisinde Necdet Saraç’ın isminin öne çıktığı bir çalışmayla “Nasıl Bir Türkiye İstiyoruz? Tartışma Taslağı” yayınlanmış ve süregiden Çatı Partisi Girişimi tartışmaları böylece bir çerçeveye kavuşarak “Demokrasi için Birlik” girişimine evrilmişti.¹⁰ Tüm bu metinler AKP’nin yürüttüğü açılım sürecinin aksaklarını

⁸ Alevi Hareketi 1990’lar boyunca mustarip olduklar Diyanet ve zorunlu din dersleri gibi konularda Türkiye ve Avrupa’da geniş katılımlı imza kampanyaları düzenlemişti. Fakat, bugüne değin bu kampanyaların hiç bir sonuç vermemesi 2000’li yıllarda eleştiri konusu edilmiş ve Avrupa’da oldukça geçerli olan bu strateji Türkiye’de siyaseten bir zayıflık göstergesi olarak değerlendirilerek bir kenara bırakılmıştı.

⁹ *Sacayak Dergisi*, Nisan 2009: Sayı. 1.

¹⁰ Katılımcılar: Sosyalist Parti, Toplumsal Özgürlük Platformu, Sosyalist Emek Hareketi, Sosyalist Dayanışma Platformu, Sosyalist Demokrasi Partisi, Özgürlükçü Sol Platformu, 78’liler Girişimi, 14 Mayıs çevresi, Demokratik Toplum Partisi, Emekçi Hareket Partisi, Alevi dernekleri, Barış Meclisi.

masaya yatırıyor, eleştirilerini sıralıyor ve ardından çözüm önerilerini getiriyordu. Aleviler sorunları kendilerine özgü ve özgün olarak değil Türkiye'nin demokratikleşme sürecine içkin olarak tanımlıyor ve kendilerine has ayrıcalıklar değil evrensel ilkeler çerçevesinde bir demokrasi talebi dile getiriyorlardı.

“*Nasıl Bir Türkiye İstiyoruz*” taslığı ilki 15 Ağustos'da Hacı Bektaş'ta gerçekleştirilen Türkiye genelinde 25 yerelde düzenlenen toplantılarla tartışmaya açıldı. 09 Kasım 2009 tarihinde İstanbul Kadıköy'de bir başka büyük miting düzenlendi. Onur Öymen'in Dersim gafi hemen bu miting ertesinde yaşandı ve Alevilerin siyaseten sahipsizliği konusunda sembolik bir durum olarak çokca işlendi. Sadece Aleviler değil, AKP yanlısı yazarların bir çoğu da CHP'nin Alevilik konusundaki duyarsız tavrına karşın Alevilerin koşulsuz desteğini “*Stockholm Sendorumu*” ve “*Katiline aşık olmak*” gibi kışkırtıcı başlıklarla eleştirmeye başlamıştı. Erdoğan'ın miting alanlarından seslendiği üzere Dersim'deki “katliam” CHP iktidarında yaşanmıştı. 2010 yılında tansiyon azalmadı. Çamuroğlu'nun izlediği çatışmacı çizginin sonuç vermeyeceği anlaşılınca İlahiyat kökenli Necdet Subaşı, Devlet Bakanı Faruk Çelik'in sorumluluğunda Alevi Açılımı koordinatörü olarak atandı. Ocak ve Şubat aylarında hem Türkiye hem de Avrupa'daki Alevi örgütleri temsilcileriyle görüşüldü. Açılım resmen başlamıştı. Faruk Çelik'in Sivas'ta anmalara katılması bir diğer önemli hadiseydi. Otel'in önünde kısa bir konuşma yapan Çelik açılım süreci açısından önemli mesajlar verdi:

“Sinsi odaklar karanlık senaryoları sergilemek, eti tırnaktan tırnağı etten ayırmak istediler, farklılıklarımızı istismar etmek sureti ile kardeşliğimizi parçalamak istediler... Madımak Otel'i'nde yaşayan acı hepimizin, tüm Türkiye'nin acısıdır. Bu olayın tarafı olamaz, bu olayın tarafı olmak yangını söndürmemek demektir. Bu olayın tarafı yoktur 73 milyon insanlık adına bir taraftadır.”

Madımak Otel Hareket açısından oldukça önemli bir mevziydi. Turgut Öker'in ifadesiyle:

“Korkutulmuş sindirilmiş kendi değerlerinden uzaklaştırılmış Alevi toplumunun kendi tarihi ile hesaplaşması ve bu katliamı yapanlar karşısında teslim olmaması için katliamı yapan yerlerden tekrar dirilmeyi hayati bir önem olarak gördük. Çünkü biz insanlık tarihinden biliyoruz ki her kaybedilen mücadele ancak o alanla tekrar hesaplaşılarak mümkün olabilir. Biz de o nedenle örgütlenmeye Madımak önünden başladık.”

Dolayısıyla, Çelik'in Madımak Otel'in önüne gelip karanfil bırakması ve ardından işaret edilen konuşmayı yapması bu önemli mevzinin yitirilme tehlikesini de

beraberinde getiriyordu. Hemen ardından ticari faaliyetlerine son verilen Otel kütüphaneye çevrildi. Bu kazanımın kimin hanesi yazılacağı belirsizdi. Mitinglere devam eden ABF 21 Kasım 2010 tarihinde meydanlara İzmir’de, “*Zorunlu Din Derslerine Hayır Mitingi*” sloganıyla çıkıyordu. 15-19 Ocak 2011 tarihinde Ankara’da Büyük Alevi Kurultayı düzenlendi. Yayınlanan bildirmede, hükümetin kendi Alevilerini ve Aleviliğini üretme çabasına karşı ortak tutum alınmasının gereği dile getirildi. 6 Mart 2011 tarihinde yine İzmir’de düzenlenen “*Demokratik Anayasa ve Eşit Yurttaşlık Hakkı*” talebi seçimler öncesi bir kez daha yineleni. Aleviler 2 yıl içerisinde 4 büyük mitingte yüzbinlerle meydanlara çıkarak seslerini duyurmaya çabalamıştı. Şimdi sıra Hareketin ayaklarını bu siyasallaşmayla basarak siyasete müdahil olmasına gelmişti.

Bağımsız Alevi adayın siyaseti: Aleviye konuşmak.

Açılımlar sürecinin getirdiği göreceli serbesti içerisinde Türkiye’de yoğunlaşan siyasallaşma sürecinde ABF ve AABF arasında gözle görülür bir gerginlik başlamıştı. Alevi Hareketi’nin yıllarca “lokomotifi” olmuş AABF Türkiye’de düzenlenen mitinglerin bir şekilde dışında kalmış, yürütülen partileşme sürecini ağır bir şekilde eleştirmiş ve 2009 yılında Hacı Bektaş Şenlikleri’ni ABF’nin yeni bir parti kuruluşunu ilan edeceği gerekçesiyle boykot etmişti. AABF için CHP’ye yaklaşma eğilimi de yanlış bir tutumdur. 1990’larda geliştirilen bağımsız adaylık konseptine geri dönülmesi gerekiyordu. Fakat, Türkiye’de ABF ve PSAKD başkanları aday aday olmak üzere CHP ile görüşmelere başlamıştı. Buna karşı 12 Şubat 2011 tarihinde Belçika Brüksel’de toplanan AABK Öker’i Alevilerin temsilen bağımsız aday olarak Türkiye’ye uğurlamıştı.

Peki Öker’in bağımsız adaylığı Alevi Hareketi açısından neden önemli? 1995 Genel Seçimleri’ne giden süreçte taleplerini duyurmak üzere Türkiye ve Avrupa’daki Alevi örgütleri Demokratik Barış Hareketi projesi çevresinde bir araya gelmiş ve bağımsız Alevi adaylarla seçime girme stratejisini geliştirmişti. Sayıları iki elin parmağını geçmemiş olsa da her dönemde Meclis’te Alevi kökenli milletvekilleri olmuştu. Nurettin Karsu¹¹ ve Kamer Genç örneklerinde olduğu gibi dönemlerinde Alevilik özelinde önemli bir gündem oluşturmayı başarmış vekiller de mevcuttu. Fakat, ‘bağımsızlık’ ile işaret edilen kökeninden ziyade adayın Alevilerin sorun ve talepleri doğrultusunda siyaset yapmasıydı. Diğer bir deyişle, kökeni değil söylemi Alevi olan, “Aleviye” konuşan adaylara ihtiyaç vardı. Öker seçim kampanyasını bu ilke çerçevesinde kurmuştu. Öncelikle kendi kimliği konusunda açık bir tavır alıyordu:

¹¹ Örneğin, Karsu 16 Aralık 1976 günü Meclis’te yaptığı gündem dışı konuşmada Prof. Dr. Mubahat Küyel tarafından yazılmış ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun ders kitabı olarak kabul tavsiye ettiği olan Lise son sınıflarda okutulan “Felsefeye Başlangıç” kitabını Alevilere hakaret ettiği gerekçesiyle yırtmış ve bu sansasyonel tepki kitabın toplatılmasıyla sonuçlanmıştı. Böylece milletimizin resmi belleği Meclis tutanaklarına Alevilerle ilgili önemli bir hadise not edilmiş oldu.

“Mensup olduğumuz inancı, kimliği ifade edememek, onun kurallarına uygun yaşayamamak ve egemen olan Sunni inanç karşısında kendimizi inkar etmemizin acısını, ıstırabını bire bir yaşayanlardan biriyim.”¹²

Alevi Hareketinin son 20 yılda olgunlaştırdığı ve mevcut partiler çatısı altında dile getirilmesi çok mümkün gözükmeyen taleplerle Alevice konuşan bir kampanya yürütüyordu. Aleviliğin müstakil bir inanç olarak tanınması çerçevesinde ortaklaşan bu talepler: Diyanetin ve zorunlu din derslerinin kaldırılması, Alevi köylerine zorunlu cami yapımının durdurulması, cemevlerinin Alevilerin ibadethanesi sayılması, Madımak Oteli'nin müze yapılması ve 1925 tarihinde kamusallaştırılan Alevi-Bektaşî dergahlarının hak sahiplerine devredilmesinden ibaretti. Öker için sayıları 10 milyon'u bulan Alevilerin Türkiye'de yaşadığı temel sorun “*Kendi ülkelerinde kendi inancı ve kimliğini özgürce yaşayamamaktı.*” Oysaki 1989 tarihinde Hamburg'da düzenlenen Birinci Alevi Kültür Festivaliyle birlikte bu sorun Avrupa'da aşılmıştı.

“Aleviler olarak kendi adımızla sansürsüz tarih sahnesine çıkışımızın ilk örneği idi, gizlilikten açıklığa kavuşma ve kendi inancımız, kimliğimizle buluşma mücadelesinin başlangıç noktasıydı.”

“*Aleviliğin her gün bir güneş gibi doğduğu*” Avrupa'daki mücadele birikimini Türkiye'ye taşımak amacıyla seçime bağımsız bir aday olarak giriyordu, çünkü:

“Bugüne kadar siyasi partiler Alevilerin oylarını aldılar. Alevileri hep korkuttular. Hep Türkiye olağanüstü bir süreçten geçiyor sesinizi çıkartmayın, aman biz ne diyorsak onu yapın dediler... 88 yıllık Türkiye cumhuriyet süreci boyunca yaşadığımız katliamlar yetmiyormuş gibi bütün hakkımızı hukukumuzu ve cesaretimizi de kaybettik. Bizi yok sayan, oy deposu olarak gören partiler karşısında bizim de, Aleviler olarak kendi yolumuzu, inancımızı yaşatmamız için “biz de varız” dememiz gerekiyordu. Bundan yola çıkarak bu seçimlerde Alevilerin bugüne kadar, 88 yıldır el atılmamış sorunlarını, gündeme getirilmeyen istem ve taleplerini seçimler sürecinde Türkiye'nin ve dünyanın gündemine getirmek açısından bağımsız duruşun en doğru duruş olduğuna inandık. Aleviler olarak ortak bir ruh ve ortak bir duruş geliştirebilir, bir baskı grubu oluşturabilirsek bu sorunlarımızı çözebileceğimize inandık... Ve biz bu çıkışla inanıyoruz ki nasıl Madımak'ın önünde on beş kişiyle başladığımız mücadelemiz yıllar içinde yüz binlere ulaştıyla önümüzdeki süreçte de artık Alevinin sadece bekçi, kapıcı, yedek dolgu malzemesi olacağı gibi genel anlayışı ancak bu tür çıkışlarla ortadan kaldırabiliriz.”

¹² “Ben Kimim” videosu: <http://www.youtube.com/watch?v=Fr-Er7c2hNM>

Öker'in çıkışında önemli bir haklılık payı vardı.¹³ Nitekim, geriye dönüp baktığımızda Ali Rıza Gülçiçek'in 22. Dönem CHP gerekse de Reha Çamuroğlu'nun 23. Dönem AKP İstanbul milletvekillikleri Alevi sorun ve taleplerinin gündeme taşınması açısından önemli bir kazanım olamamış, Aleviler bu dönem siyasi görünürlüklerini yukarıda işaret edilen siyasallaşma süreciyle Meclis dışında edinmişlerdi. Fakat, kuşkusuz milletvekilliği kurumunun başka türlü işletilmesi de mümkündü. 23. Dönem Meclis'e Bin Umut Adayı olarak Tunceli'den giren Şerafettin Halis tam tersi bir örnek sunuyordu. 1970'den günümüze, özelde Alevilerin mağdur olduğu bir çok konuda yazılı ve sözlü soru önergeleri veren Halis tek başına bir grup gibi çalışmıştı. İşte Öker'in bağımsız adaylık yaklaşımı bu çerçeveden önemliydi.

Sonuç: Aleviler nereye?

2006 tarihinde "siyasete müdahale" kararıyla yola çıkan Aleviler 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri'ne kadar geçen beş yıl içerisinde böylesi yüksek tempolu bir dönemden geçtiler. Bu süreçteki en önemli gelişme kuşkusuz Kılıçdaroğlu'nun 18 Aralık 2010 tarihinde düzenlenen 15. Olağanüstü Kurultay ile CHP Genel Başkanlığı'na gelmesi oldu. Doğum yeri Alevi kökeni konusunda tartışmaya yer bırakmayan bir referans olan Kılıçdaroğlu'nun Genel Başkanlığı Aleviler tarafından büyük bir coşkuyla karşılandı. Bu süreci İngiltere Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi (IAKMC) oldukça renkli anekdotlarla gözlemleme şansım oldu. Söz gelimi, Kurultay'ın hemen ertesinde Londra'da üç farklı CHP Dayanışma Grubu kuruldu. Toplantılarda cemeviden aşına olduğum, bir çoğu CHP'nin oldukça solunda yer alan siyasi hareketlerden gelen tanıdıkları görür oldum. Bu dönemde Ercan Karakaş, Durdu Özpolat, Sabahat Akkiraz gibi isimler cemevini ziyaret etmiş, her buluşmada Kılıçdaroğlu liderliğinde CHP'ye karşı duyulan güven büyük bir coşkuyla dile getirilmişti. Diğer yandan, hemen her Alevi ailesinde mevcut bir tip olarak 'sosyalist genç dayı' son yirmi yıldır aile meclisi toplantılarında CHP'ye oy veren aile büyüklerini eleştirir, bu tutumlarının kendilerine bir sonuç getirmeyeceğini vurgular ve dönemine göre seçimleri boykot etmeye ya da belirli siyasi partileri desteklemeye çağırırdı. Kılıçdaroğlu'nun Genel Başkanlığı ile birlikte Alevi ailelerine huzur gelmiş, 'cumhuriyetçi amcalar' 1978 Maraş Olaylarından bu yana aile tarihinde ilk defa solcu dayıları susturmayı başarmıştı. Kılıçdaroğlu'nun adaylığı sıkılmadan

¹³ Oral Çalışlar kendisiyle yaptığı bir röportajda Ali Balkız da benzeri bir talebi dile getirmişti. Alevilerin CHP'yle yaşadığı hayal kırıklığının en yaygın ifadelerinden biri olarak "*partide odacılıktan başka bir yere gelemiyoruz*" şikayeti bu dönemde Türkiye geneline ilişkin bir talep olarak yeniden şekillenmişti "Aleviler general de olmak istiyor vali de" 10.11.2008 - *Radikal*. Diğer yandan, Öker ve Balkız'ın söylemde ortaklaştığı bu sorunu çözmek üzere birbirinden farklı çözüm arayışlarını dönemsel olarak değerlendirmek gerekir. Zira CHP'den aday aday olmak için görüşmeler yapan Balkız'ın 2006 yılında bağımsız adaylığı öne çıkardığı, Öker'in ise siyasal kararlarını almadan önce farklı seçenekler konusunda zemin yoklaması yaptığı yaygın olarak ifade ediliyor.

CHP'ye taraf olduklarını ifade edebilmeleri yönünde işte böylesi bir soluklanma alanı açmıştı Aleviler için.

Sözün özü, Kılıçdaroğlu'nun Genel Başkanlığı yaklaşan seçimlerde Alevilerin 2006 yılından bu yana yaşadığı siyasallaşmanın adresini belirlemiş ve buna karşın CHP'ye karşı duyulan hoşnutsuzluğa koşturarak yaşanan çözülmeyi durdurmuştu.¹⁴ Elbette ki bu durum Alevi Hareketi açısından yeni bir açmaz oluşturdu. Alevi liderler siyasete müdahale arayışları sürecinde olgunlaşan Eşitlik ve Demokrasi Partisi'nden çekilerek, Alevilerin son beş yılda kazandığı siyasallaşmayı Kılıçdaroğlu liderliğindeki CHP'de saflarından siyasete tahvil etmek üzere bir arayışa yöneldi. Bu eğilimin yanlışlığına inanan ve Türkiye'deki etki alanı zayıflamaya başlayan Öker ise bağımsız adaylık stratejisini tek başına denemek üzere Türkiye'ye dönüş yaptı. Ne bir 'Alevi' liderliğindeki CHP hareketin temsilcilerine kapısını araladı ne de bağımsız çıkış arayan Öker Türkiye'deki tüm siyasi eğilimlerin güçlü adaylarla¹⁵ kıran kırana çarpıştığı İstanbul 1. Bölgede bir varlık gösterebildi. Avrupa'da 1 milyon Aleviyi temsil ettiği söylenen, Aleviliğin resmi olarak tanınması konusunda son yirmi yıldır önemli çalışmalara imza atmış bir örgütün lideri Öker sadece bin 500'ün biraz üzerinde oy alabildi.

Alevilerin siyasete müdahale amacıyla yöneldikleri her iki yaklaşımın da sonuçsuz kalması kuşkusuz önemli bir durum. Ben her iki durumu da kendi başına olumsuz olarak değerlendirmenin haksızlık olacağını düşünüyorum. Yukarıda sıralanan nedenler ışığında Alevi seçmenin, tıpkı diğer yurttaşlar gibi, ana eğilimleri tercih etmiş olması içinden geçtiğimiz dönem açısından oldukça anlaşılır bir siyasi tutumdur. Asıl önemli olanı bunca yoğun bir dönemin ardından tüm gücü milletvekilliği adaylığı doğrultusunda harcayan Alevi Hareketi'nin önümüzdeki dört yıl içinde ne yapacağıdır. Bir kez daha denenen ve bir kez daha başarısız olan "siyasete müdahale" stratejisinin yarattığı hayal kırıklığı hali hazırda örgütler içinde ciddi ve kişiselleşmiş tartışmalara yol açmış durumda. Benim kişisel görüşüm, Alevilerin 'görünür' kılınması yönünde ciddi başarıların sağlandığı son beş yılda sergilenen tavrın devam ettirilmesi yönünde. Yukarıda işaret edilen raporlar yeni anayasanın hazırlanması sürecinde sadece Aleviler için değil demokratikleşmeden beklentisi olan herkes için önemli eleştiri ve öneriler getiriyor. Alevi örgütleri "siyasete müdahalenin" sadece milletvekilliği ile sınırlı olmadığını akılda tutarak bu misyona sahip çıkmalı. Türkiye'de gelişmeleri dikkatle izleyen, siyasal tutumları konusunda oldukça tutarlı davranan ahlaklı bir akla sahip seçmen tipi güçleniyor. Alevi Hareketi

¹⁴ İlginç bir ayrıntı olarak, son 20 yılda adeta bir geleneğe dönüşen her seçim öncesi Alevilerin ne yapacağı sorusuna cevap arayan haber-röportajların bu seçim dönemi tekrar etmemiş olmasını önemli bir ayrıntı olarak not etmek isterim. Belli ki, sorunun cevabı bu defa herkes için oldukça aşikardı.

¹⁵ Örneğin; Tayyip Erdoğan (AKP), Gürsel Tekin (CHP), Sebahat Tuncel (BDP), Tuncay Özkan (Bağımsız).

çizgisine sahip çıkarak güçlü bir örgütlülük sergilediği takdirde tarihsel olarak en büyük yoksunlukları olan siyasal imkanlarını parlamenter siyasete tahvil edebilmelerinin önündeki engellerin önümüzdeki normalleşme sürecinde aşılacağına inanıyorum.